

MEDEDELINGEN BLAD

Ampt Epe

HISTORISCHE VERENIGING IN DE GEMEENTE EPE

NO:

26

VERSCHIJNT ONREGELMATIG

april 1972

"A M P T E P E"

Historische Vereniging gemeente Epe

=====

Voorzitter: G.S.van Lohuizen
 Beekstraat 20, Epe

Secretariaat: A.J.Veninga
 Burg.v.Walsumlaan 5, Epe

Penningmeester: C.Stork
 Dellenparkweg 8, Epe
 Giro: 1194015, t.n.v.
 Penn. Ampt Epe

=====

Lidmaatschap: f 5,-- per jaar

aan 19

april 1972 nr. 26

Abonnementsprijs :
voor leden der Vereniging gratis,
voor niet-leden f 0,75 p.nr.

Kopij voor ons blad dient, zo mogelijk, te
voldoen aan het navolgende:

- a. getypt met regelafstand 1;
- b. tekstbreedte maximaal 11 cm;
- c. het papier aan een kant gebruikt
(dus achterzijde blanco);
- d. gebruikte bronnen vermelden;
- e. inleveren 15 dagen vóór de
verschijningsmaand (jan., april of okt.)

=====

Redactieadres:

Mej. P.E.Berkhout, Sparrenlaan 12, Epe,
telefoon 2056

HUWELIJKS-HERRIE OP 't HUL

Het was nog schemerig op die vroege, winterse morgen van de 20e januari 1818.

Over de hard bevroren landweg onder Epe ratelde de notariskoets, op weg naar de hofstede 't Hul, gelegen aan de wetering, ongeveer op de grens tussen Epe en Vaassen.

Passagiers van de koets waren: Mr. Gerhardus Tulleken, notaris te Epe, Jacob van Essen timmerman, en Jacobus van der Vaart koopman, die allebei in Vaassen woonden.

De stemming was niet opgewekt, want ze hadden een vervelende opdracht uit te voeren bij de familie Schutter op 't Hul, en ze verwachtten wel moeilijkheden, maar weinig resultaat.

Van Essen en van der Vaart moesten mee als getuigen. En onder het motto: "van vragen word je wijs", informeerden ze onder het rijden nog eens uitvoerig naar 't Hul en haar bewoners. Een notaris wist ook toen al veel, waar de goegemeente geen weet van heeft. Het gesprek moet zich ongeveer als volgt hebben ontwikkeld: 't Hul is toch al lang in die familie "meheer de netaris"? O ja zeker, al in het jaar 1742 kocht het burgemeesters echtpaar Gerhard Greve en Wobbina Everharda Greve uit Hattem de boerderij en het land aan. Ze behoorden tot een oud Hattens regenten geslacht en waren neef en nicht. Toentertijd kochten ze 't Hul niet voor zichzelf, maar voor hun dochter Maria Antonia Greve, die in dat jaar net 21 jaar was geworden en ze lieten het dan ook op haar naam zetten. Zo was ze een meisje met geld en dus een begeerde partij geworden. Toch was ze al 36 jaar oud eer het tot een huwelijk kwam.

In 1756 trouwde ze n.l. met één van de toenmalige predikanten van Hattem, ds. Cyriacus Lancelot Wildrik. Die stamde uit een Koeverdens regenten geslacht en werd vervolgens eigenaar van 't Hul.

Op zijn 52e levensjaar ging de goede man met emeritaat, maar hij vestigde zich toen niet hier maar in Deventer n.l. in 1766.

Wanneer de familie zich daarna wel voor het eerst op 't Hul vestigde is me eigenlijk ontgaan. Het kan zijn dat Maria Antonia dat deed na de dood van haar man in 1786. Een notaris kan tenslotte ook niet alles onthouden. Wel weet ik, dat hun dochter, Petronella Everarda Wildrik bij haar huwelijk in 1792 al op dit buiten-goed woonachtig was. Ze trouwde toen met Cornelis Adriaan Schutter, die kort tevoren van "groot-majoor van Deventer" was bevorderd tot "luitenant-kolonel in het regiment 'd Envie".

Het huwelijk werd kerkelijk in 't Nijbroek ingezegend.

Hun bezit hier was in 1809 uitgegroeid tot 25 morgen op 't Hul, 6 morgen 237 roeden op de Vlekert en 3 morgen 165 roeden in 't Goor. Een boerderij van zo'n 30 bunder samen dus.

En naar dit echtpaar zijn we dus nu op weg, als ik het goed begrijp, meneer de notaris?

Jazeker beste mensen, we zijn op weg naar de kolonel en zijn vrouw. Denk u eens in, tot het vijfde geslacht terug waren zijn voorouders óf predikant óf officier en soms, om eens wat variatie aan te brengen, waren ze dan legerpredikant.

Cornelis Adriaan hier op 't Hul is de tweede uit een reeks van vijf broers, die allemaal officier zijn geworden. 't Zit er dus wel in, zoals jullie ziet. Drie ervan brachten het tot de rang van luitenant-kolonel, één tot groot-majoor, en één tot kapitein-commandant van een regiment. Eén ervan is zelfs met een baronesse van Westerholt tot Hackfort getrouwd. Da's ook lang niet mis.

Dan zit de hoogheid er wel goed in meneer de notaris en het vechten ook en dan staat ons straks nog heel wat te wachten, denkt u ook niet?

Vanzelfsprekend beste mensen, dat is een ding dat zeker is, d'r zal straks een zware wijs opgaan.

Maar laten we evenwel ook niet vergeten, dat het verdriet hun deur evenmin is voorbijgegaan.

Jullie hebben toch hun enige zoon Johan Wilhelm Schutter nog wel gekend, je weet wel, die zich als jongen van zo ongeveer 18 jaar, in begin 1813, bij de Garde d'Honneur heeft aangemeld. Dat kon je natuurlijk verwachten met zoveel soldatenbloed. Maar hij had weinig soldatengeluk.

Zijn regiment lag in Metz in garnizoen, nam deel aan de slag bij Leipzig en Hanau en moest vervolgens mee terug trekken naar Frankrijk, onder zeer harde gevechten. En omstreeks januari 1814 werd Johan Wilhelm te Lobenheim bij Metz vermist gemeld. En zo moet hij daar als een onbekende soldaat zijn begraven, deze Epese jongeman.

Een droevige geschiedenis meneer de netaris. Geen begrafenis voor de familie om bij te rouwen, geen graf om nog eens te bezoeken en dan die blijvende onzekerheid over hun enige zoon, dat is wel erg. En dan nu, nog maar vier jaar later, weer dit met hun enige dochter. Och ja beste lieden, daar hoeft ik jullie niets meer over te vertellen. Het hele dorp was er vol van toen juffer Maria Antonia van huis wegliep en haar intrek nam op de Vlekkert. Tegen de nadrukkelijke wil van haar ouders in, wil ze nu trouwen met die dagloner Willem Buitenhuis die daar woont, een man zonder geld of stand.

De kolonel en zijn vrouw zijn buiten zichzelf. Maar ja wat wil je? Ze is al heel eventjes meerderjarig, maar ze is nog geen 25, en om te trouwen heb je dan altijd nog de ouderlijke toestemming nodig. En vandaar dat Maria Antonia mij nu heeft verzocht, om vandaag officieel aan haar ouders de wettelijke toestemming te gaan vragen voor dit huwelijk. Voorwaar geen gemakkelijke gang. U kent de kolonel toch wel dacht ik.

Hij is "groot 5 voet, 4 á 5 duim, gezet van postuur, zwaar van lijf en gang, rond van wezen, ligte blauwe ogen, kort ligt bruin of wel blond hair, enigzints kaal van kruin, harde uitspraak, zonder bediening, doende de boerderij en stil levende". Zo staat dat tenminste allemaal in zijn persoonsbeschrijving.

Nogmaals, het is niet zo'n plezierige opdracht. Daarom verzocht ik u om als getuigen met mij mee te willen gaan, om het antwoord ook officieel vast te willen leggen.

Dat is dan uw taak bij dit bezoek.

Maar kijk, de koets rijdt het erf al op, we zijn al pratend reeds vlug op 't Hul aangeland. Kom laten we uitstappen waarde lieden en onze plicht doen. Het zal wel een warme ontvangst worden!

Hier stukt het verhaal. Van het verdere verloop van deze zaak weten we uit de stukken niet veel af. Alleen nog het antwoord dat de kolonel en zijn vrouw meegaven aan notaris Tulleken en de getuigen van Essen en van der Vaart. In officiële bewoordingen vastgelegd lezen we dan: "waarop gemelde ouders van requirante hebben geantwoord dat zij geen toestemming geven en dit voor hun een zeer grievende smart is"

Daarmee valt het gordijn van het verleden over deze trieste familie kwestie.

Wij kunnen tot slot alleen nog constateren, dat we geen huwelijk van Maria Antonia Schutter met zekere Willem Buitenhuis hebben kunnen vinden. Haar ouders zijn zes jaar later, in de loop van 't jaar 1824, allebei op 't Hul overleden.

En als Maria Antonia weer twee jaar later trouwt met Roelof Lijsen, die zich als landeigenaar laat betitelen, woont zij weer als vanouds op 't Hul, alsof er niets gebeurd was.

Daar zij na een zes jarig huwelijk al in 1832 overleed (op 't Hul) komt ook het traditionele slot van vele liefdeshistoriën er dit keer niet aan te pas.

BRONNEN

1. "Register van alle landerijen" (in eigendom onder Epe, opgemeten in 1809 (Gem. Arch. Epe))
2. Een schrijven van de baljuw aan de landrost d.d. 15-8-1809 waarin een persoonsbeschrijving van C.A. Schutter, uit: het Frans Archief No 638 in het Rijks Arch. te Arnhem.
3. Notaris protocollen Epe, Notaris Tulleken 1818 No 158 "Acte van eerbied".

Tenslotte nog bijzondere dank aan de heer W. Terwel te Vaassen voor het aanwijzen van een aantal stukken.

MAURIK

W.J.A. van 't EINDE

Zie ook blz. 12/13

MARKEN EN BUURSCHAPPEN (14)

Daarmee was men er natuurlijk niet, want in een geschil zijn er twee of meer partijen. 27-4-1872 Commissievergadering ten huize van B. Logtenberg. Onder meer werd behandeld de inlichtingen die de secretaris mondeling van de burgemeester gekregen had over de vergadering (van de tegenpartij) waarin tot schikking van het geschil werd voorgesteld d.m.v. scheidsmannen. Dit voorstel werd dan ook hier aangenomen.

3 Mei Commissievergadering ten huize van B. Logtenberg 4 leden aanwezig. Door Bekenkamp werd mee gedeeld dat hij als voorzitter van de commissie bedankte. Logtenberg werd met algemene stemmen als president benoemd. Verder werd door G. Slijkhuys en de secretaris mededeling gedaan over de arbitrage commissie. Aan de Burgemeester was getoond dat Mr. J.H. van Rooyen te Zwolle hier als scheidsman wenste op te treden, terwijl de tegenpartij

bij monde van de burgemeester, Mr. Everts van Arnhem aanwees. Hij zei verder dat beide scheidsmannen in de gemeente zouden verschijnen, om de nodige bepalingen te maken. Hierop werd besloten twee leden naar Mr. van Rooyen ter bespreking te sturen.

5 Mei Vernielingen in het veld door de massa onder aanvoering van H. Witteveen.

7 Mei 1872 Tijdens een commissievergadering ten huize van H. v. Schaveren werd de mededeling gedaan dat Mr. v. Rooyen bereid was met Mr. Everts zo spoedig mogelijk aan de zaak te beginnen.

Aan Mr. van Rooyen was een concept van publicatie getoond getekend door H. Witteveen van 5 Mei waar bij werd afgekondigd dat woensdag 8 mei kluin en poffen in het veen te verdelen waren. Hierover adviseerde Mr. v. Rooyen om met 3 man langs de huizen te gaan en te waarschuwen tegen het vergriep van gronden toe behorende aan de buurschap, en dat iedere overtreder zal worden vervolgd.

21 mei werd de onderhandse compromis acte opge maakt door notaris Bloys van Treslong. De zaak bleef evenwel nog slepende waardoor in Mei en Juni 1873 weer vele processen verbaal wegens diverse handelingen tegen de buurschap door buurt bewoners. De situatie loopt uit de hand, het ene proces verbaal volgt op het andere, de burgemeester heeft druk werk met het opsturen van de verbaalen aan de officier van justitie, die dan weer nadere inlichtingen moet hebben waardoor alles op de lange baan werd geschoven. Ondertussen gingen de vernielingen door.

Op 13 mei 1873 schrijft de burgemeester o.a. aan de officier van justitie

"het treurige in deze zaak is dat op bevel van Witteveen de verdere vernielingen doorgaan zodat de waarde der verkochte gronden zeer verminderd Witteveen is tevens op godsdienstig terrein een vreselijke dweeper, zoodat hij zich thans in deze zaak als Paulus, Luther enz. vergelijkt, zoodat

aan zijn stortvloed van de onzinnigste redenaties geen stoppen meer is.

Witteveen is 55 jaar oud, terwijl nog dient vermeld te worden dat Witteveen wiens huis onlangs is afgebrand v.Ommen Braakman en Bosch als timmerlieden en metselaars aan het werk heeft, om zijn huis weer op te bouwen, waar dan lustig de borrelfles rond gaat, waarna ze tezamen naar de gronden gaan. Zaterdagnacht hebben de klanten een schandelijk burengerucht in de buurt gemaakt waarbij vooral G.A.Jonker het moest ontgelden, waar meer dan 20 man tezamen op de ramen hebben geklopt.; waarvan ik bezig ben ook verbaal op te maken.

't Is godgeklagd dat zulk een dweeper zulk een buurt zoo in beweging kan brengen en dat alleen om broodnijd tegen een andere winkelier - want dat is werkelijk het fond van de geheele questie.

Voor alle verdere inlichtingen verklaar ik mij gaarne bereid.

de Burgemeester.

Off. v. Justitie
Arnhem.

Uit het gemeente archief Brievenboek 1873
no.190

F.Zandstra

S T R E E K T A A L

De streektaal, die overal aan het verdwijnen was, staat tegenwoordig duidelijk in de belangstelling.

Behalve de Dialectcommissie van de Kon. Akademie van wetenschappen, die met vele medewerkers in diverse streken van Nederland gegevens verzamelt, zijn er ook verschillende verenigingen, als de Nedersaksische schrieverskring voor Salland, Twente en O.Veluwe bezig het dialect weer tot leven te brengen.

Ook de plaatselijke bladen nemen verhalen in eigen streekdialect op, zoals het "Veluws Nieuws" in een verhalenrubriek "Hempskneupies" van Alve (Mevrouw A.v.d.Bremen-van Vemde) geeft.

Onze Vereniging "Ampt Epe" en de "Stichting tot behoud van objecten met historische en kunstzinnige waarden in de gemeente Epe" voelen zich hier ook zeer bij betrokken en beijveren zich gaarne, vooral het Eper dialect te behouden en te helpen vastleggen. Zo werd Mevrouw A.v.d.Bremen-van Vemde door ons gevraagd over dit onderwerp wel bijdragen voor ons tijdschrift te willen geven.

Op 3 maart j.l. werd haar juist een interview afgenomen voor de Rono, in het Gelders programma, over het dialect op de Veluwe, door Dr.H.Entjes (van het Neder-Saksisch Instituut te Groningen).

Op zijn verzoek is zij thans bezig met het samenstellen van een woordenboek betreffende het Eper dialect.

In haar begeleidend schrijven van haar eerste hier volgende bijdrage, vraagt zij ons, voor haar studie over het dialect: "informaties van leden Uwer vereniging, over invloeden van buitenaf op het dialect". Er zit zoveel aan vast en het is zo ontzettend boeiend, wanneer je er mee begint" en "ik zou graag onder Uw aandacht willen brengen, dat er een vereniging bestaat van dialectschrijvers, n.l. de "Neersassische Schrieverskringe", voor Salland, Twente, de Lijmers en O.Veluwe, die 3-maandelijks een blad uitgeeft in het dialect van deze gebieden.

Secretariaat van deze literaire kring is voor Salland en O.Veluwe: A.J.de Weerd, Wessel Zuselerstraat 6 te Deventer. Het zou voor onze inbreng in verband met het Dialect van Epe ook belangrijk zijn, dat in Epe, daar enige mensen lid van zouden worden. Misschien zou uw kring mij daar wat behulpzaam mee kunnen zijn (f 7,50 à f 10,- p.j.).

Ik schrijf daar ook af en toe in."

Wie meer over deze dialectschrijfster wil weten, raadplege het artikel in "Veluws Nieuws" van

17 maart j.l. over haar, door een verslaggever, die haar thuis bezocht.

Hier volgt dan haar eerste bijdrage, hopenlijk gevolgd door meerdere en reacties en aanvullingen leverend op haar inbreng bij U, lezers!

Enkele gedachten over dialect

"Mij spreekt de blomme een tale", heeft de Vlaamse dichter Guido Gezelle ergens in een gedicht geschreven. We weten veel af van ontstaan en oorsprong van ons woongebied. Hoe het is ontstaan, dat we op een stuwwal wonen, hoe de rivieren gelopen hebben. Dat alluvia en dilluvia onze bodem gevormd hebben, dat deze de namen dragen van Alpenriviërtjes, wanneer ze onze grondgebieden bedekten. Waaruit onze bodem bestaat en waar alles vandaan gekomen is. Bijna alles kunnen we verklaren. Ook wanneer er voor 't eerst mensen in onze gebieden hebben gewoond. We hebben door opgravingen kunnen constateren hoe ze geleefd hebben, welke voorwerpen men in bepaalde stadia nog zeer primitief gebruikt heeft om zich in hun bestaan te kunnen handhaven.

Maar hebben we ons eigenlijk wel eens afgevraagd welke taal deze mensen spraken. Of zijn het misschien alleen maar ongearticuleerde klanken geweest? Maar er moet in de besloten woonvormen, die vroeger waarschijnlijk heel klein en heel besloten waren, toch communicatie onderling zijn geweest, hoe eenvoudig misschien ook. In de loop der tijden zijn deze woongemeenschappen gegroeid, de beslotenheid is wel eens doorbroken door onderlinge gevechten met andere groepen. Maar de taal die ze spraken bleef vrijwel hetzelfde.

Ook na de komst van het Christendom is men in Europa wel heen en weer getrokken, maar de beslotenheid bleef. Ook de kruistochten, de opkomst van de Hanzesteden en zelfs de uitvinding

van de boekdrukkunst hebben nog niet zoveel verandering teweeg gebracht en dan nog voornamelijk in de steden. Het platteland bleef veel meer zijn eigen karakter behouden, al kwamen daar ook andere groepen op doortocht zoals b.v. de Hessen en mensen die b.v. vanwege hun godsdienst werden vervolgd. Met het voortschrijden van de lees- en schrijfkunst, waardoor men dus niet alleen meer afhankelijk was van het gesproken woord, is dat alles veranderd. Toch ging dit in de vorige eeuw en in 't begin van deze eeuw nog niet zo snel. Maar juist de laatste 50 jaar is er zoveel aan communicatiemogelijkheid bijgekomen, in onze streek ook door de recreatie, dat het beslotene van het dialect radicaal is doorbroken.

Wat moeten we daar aan doen?

In de eerste plaats dus die taal erkennen en niet denken dat dialect een of andere afwijking van het Nederlands zou zijn. Misschien is het wel juist andersom! Wanneer we zinnen uit de Helianth onder de ogen krijgen, lijkt dat meer op het Veluws dialect dan op het huidige Nederlands. In de Hanzetijd werd hetzelfde dialect met kleine plaatselijke afwijkingen gesproken van uit de Russische provincie Samland tot op de Midden Veluwe.

Mej.Dr.Jo Daan heeft het in een interview in het Deventer Dagblad zo subliem geformuleerd: "Dialectologie is geen hobby van enkele wetenschapsbeoefenaren, maar een directe lijn met het verleden", en verder: "Het dialect is geen gedegeneerd brok Nederlands, zoals helaas te vaak gedacht wordt, het is een zuivere manifestatie van een eigen cultuur en geeft informatie over de streek".

We zullen het dus als een cultuurgoed moeten beschouwen en als zodanig waarde verlenen. Ophouden met discrimineren van de moedertaal. Men moet daar wat lijn in brengen. Jan Boer, pedagoog en Groninger dialectschrijver bij uitstek, heeft eens gezegd: "Er is een moedertaal en een vaders taal."

(vervolg op blz. 14)

MARIA ANTONIA SCHUTTER

geb. - -1793 of '94 te Deventer
overl. 15-8-1832 te Epe 't Hul

geh. 8-7-1826 te Epe met:

ROELOF LIJSEN

JOHAN WILHELM SCHUTTER

geb. - -179? te Deventer
overl. -I-1814 als Garde
d'Honneur vermist te Loben-
heim bij Metz; in 1844 bij
gerechtelijk vonnis overleden
verklaard.

(Behoort bij het artikel:
"Huwelijks-herrie op 't Hul",
blz. 2/6)

JOHAN SCHUTTER

BARBERA WILHEL-

MINA v.d. DOES

geb. ?

ged.7-3-1724

overl.6-II-1779 overl.11-12-1815

Onder-majoor,

auditeur-mili-

tair te Venlo

geh.26-12-1747 te Voorburg

CYRIACUS LANCELOT

MARIA ANTONIA

WILDRIK

GREVE

ged.2-9-1714

ged.20-II-1720

overl.8-7-1786

overl. -12-1807

legerpred.

pred. te Gr.Ammers

pred. te Hattem

geh.27-6-1756 te Elburg

CORNELIS ADRIAAN SCHUTTER

geb.1-7-1751 te Venlo

overl.7-12-1824 te Epe('t Hul)

luitenant-kolonel in het

regiment d'Envie

geh.3-7-1792 te Nijbroek

PETRONELLA EVERARDA WILDRIK

geb.8-6-1754 te Hattem

overl.29-3-1824 te Epe('t Hul)

De moedertaal is de taal die men van moeder leerde. Maar er is ook een vaders taal en dat is de taal van het verstand.

Men hoeft gerust niet te pas en te onpas het dialect te spreken, maar men moet toch leren het als een groot cultuurgood te erkennen en proberen het vast te houden en vast te leggen vòòr het te laat is!

Waarom wordt er op de middelbare scholen wel Latijn onderwezen en geen dialect? Al zou het laatste dan ook alleen maar facultatief gegeven worden dan waren we al een grote stap verder.

Dit waren zo maar een paar ontboezemingen, maar laten we ons toch meer in de leer van de dialecten verdiepen en het zodoende de erkenning geven die het toekomt!

A.v.d.Bremen-van Vemde

STREEKDRACHT NOORD VELUWE

De streekdracht op de Noord Veluwe valt in twee delen uiteen, de N.W.Veluwe en de Oost Veluwe, gescheiden door de hoge Veluwerug, vooral op de Noord Veluwe. Deze scheiding zien wij ook in het dialect en het blijkt, dat niet de IJssel de natuurlijke scheiding is tussen Salland en de Veluwe, maar dat de N-Z lopende heuvelrug met de grote bossen en de uitgestrekte, vrijwel onbewoonde, heidevelden een natuurlijke scheiding vormde, die het onderling verkeer tussen de bevolkingsgroepen meer belemmerde dan de IJssel.

De streekdracht van de Oost-Veluwe, met uitzondering van de welvarende kleistrook langs de IJssel, maar met uitlopers naar Ermelo en Putten, is vrijwel gelijk aan de dracht van Salland en de Achterhoek.

Volgens Chruys Voorbergh "Erfenis van Eeuwen", Amsterdam 1960, van Thienen en

Duyvetter in "Schoonheid van ons land"
 "Klederdrachten", Amsterdam 1962 en Valenton
 "Niederländische Trachten", Amsterdam z.j.,
 mogen wij aannemen, dat onze streekdracht zich ontwikkelde heeft uit de stadsdracht van het begin van de 18e eeuw.

Oost-Veluwe, Salland en de Achterhoek zullen nauwelijks een oudere streekdracht gekend hebben, zoals in de welvarende delen van Nederland, door de typische armoedige streken van de zandgronden. Er waren weinig steden en grote dorpen en weinig welgestelde boeren. De bewoners waren niet in staat een - toch dure - streekdracht aan te schaffen, noch afgezien van de gelegenheid deze te dragen. De tijd hiervoor ontbrak door de zeer lange werkdag op deze arme gronden.

Midden vorige eeuw zien wij op de Oost Veluwe, evenals in Salland en de Achterhoek, de Knipmuts met een korte "val" (achterstrook) verschijnen. Hierbij horen de jak en rok en de plooimuts voor de daagse - markt - dracht. In huis werd veelal de plooimuts vervangen door een eenvoudige katoenen muts. De mannendracht is niet speciaal van deze streek. Eenvoudig zwart, jas, broek en hooggesloten vest. Een hoge "zijden" pet, die later vervangen werd door een platte zwarte pet.

Langs de IJsseloevers zien wij de rijkere dracht, die in wezen overeenkomt met de Oost Veluwe en Sallandse dracht. Maar de stof is beter (duurder) en er worden kleurige kleren gedragen. Een hoedje over de knipmuts en sieraden: kralen, gouden spelden en gouden mutsenbellen, en zilveren beugeltassen laten de welstand van de boer zien.

Op de West Veluwe werd tot de eeuwwisseling de oorijzerdracht gedragen, verwant aan de streekdrachten rond de Zuiderzee, waar bijna overal een oorijzer in een of andere vorm gedragen werd.

Het is een strakke, gekleurde of zwarte, tipmuts met een witte strook rond het gezicht over het (onzichtbare) haar. Daaroverheen een zilveren

oorijzer, laag om het achterhoofd, over de oren en met een hoek van 90° naar beneden voor het oor. Aan de uiteinden een gouden krul. De bijbehorende dracht is een strakke, alle figuur-verborgende kraplap en een eveneens strakke gekleurde of zwarte doek, een halflange rok en een gekleurde schort.

Rond 1900 komt onder invloed van Kampen en Kampereiland (waar de meisjes gingen dienen) en waar de oude dracht al eerder door de knipmutsdracht verdrongen was, de "knipmutsdracht" de "oude" dracht op de meeste plaatsen vervangen. (Men ging, ondanks de tegenstand van de ouderen, met de mode mee.)

Deze streekdracht van Kampereiland en N.W. Overijssel heeft kenmerkende verschillen met de Oost Veluwe dracht.

- a. een wit kraagje (overblijfsel van een chemise?) en geen opstaand boordje.
- b. kortere rokken (zoals de "oude" dracht.)
- c. in de daagse dracht korte mouwen (idem)
- d. bij de kerkdracht een gekleurde strik onder de kin. (restant van de doek van de oude dracht of van het knoopdoekje?)
- e. meerdere snoeren kralen met gouden slot gesloten om de hals.

De rijkere boerinnen volgden Kampen en de IJsseloevers nog na met een hoedje over de knipmuts en een strik met lange afhangende linten onder de kin.

De Knipmuts

De knipmuts is een bol van naaldkant (doorgestopte tule) met bovenop het hoofd de karakteristieke T-naad, waardoor de naaldkant de vorm van het hoofd krijgt. Rond het gezicht is een stijve fijn-geplooid strook kant, die tot onder de oren doorloopt. Achteraan de bol een afhangende strook tule met een rand kant.

Chruys Voorbergh ziet de oorsprong van de

knipmuts in de "dames"-muts uit de Napoleontische tijd. Deze muts ontwikkelde zich tot stadsdracht en bestond uit een bol met T-naad, een fijn-geplooid strook rond het gezicht, onder de kin gesloten en een smal geplooid strookje onder langs de muts. De bol was met lintwerk versierd en liep recht naar achter, later omsloot het strak het achterhoofd.

Deze stads- en bakerdracht werd door het platteland overgenomen. De steden o.a. Deventer en Zutphen gaven het voorbeeld voor de nieuwe mode in Salland, Achterhoek en oost Veluwe. Zwolle en Kampen voor N.W. Overijssel en de West Veluwe.

De bol is van naaldkant en kwam vooral uit België (Lier) waar dit als huisindustrie gemaakt werd. Ook werd het wel door de vrouwen zelf gemaakt. Bij de oude mutsen zijn de ronde motieven klein, ca. 3 cm doorsnede. Met de stijging der welvaart en onder invloed van mode worden deze, meestal ronde figuren groter tot 8 cm doorsnede.

De voorstrook rond het gezicht is echte kant, een smalle strook van enkele cm breed en $3\frac{1}{2}$ tot 5 el lang. Deze wordt zeer fijn geplooid, zeer stijf gesteven en verstevigd door een "canvasdraad", een dunne ijzerdraad, omwikkeld met zijde. Deze strook loopt door tot de onderkant van de oren.

De "val" of achterstrook is midden vorige eeuw een smal strookje kant, geplooid aan de bol gezet. Langzaam wordt deze strook langer. Het wordt een strookje tule, waaraan een strookje kant. En nu begint de hele strook te groeien. Van 5 á 6 cm groeit de tule en kant tot een strook van 25 cm. Afhankelijk van de welstand is de strook kant 6 tot 10 cm lang, en de rest is tule. Meestal witte tule, maar ook geblauwd of groenig, soms genopt.

Op de Oost Veluwe en Salland werd deze achterstrook gesteven en grof geplooid, de plooiën werden door een draad bij elkaar gehouden, zodat het geheel als een staart naar achter viel.

Langs de IJssel, Kampereiland en de West Veluwe

werd deze strook niet geplooid, zodat deze achterstrook als een sluier naar achter en over de schouders naar voren viel. Hier was het hoe groter, hoe duurder, hoe mooier.

De muts werd met 2 smalle lange bandjes, van achter, over het hoofd en weer terug, vastgezet. Aan de einden van de voorstrook zitten 2 bandjes, die onder de kin dichtgestrikt werden, zodat de muts strak om het hoofd vast zat.

Als modeverschijnsel kwam er in en na de 1e wereldoorlog over de bol nog een "lintje" of "tuigje". Dit was een lichtgroen of lichtblauw glanzend strook zijde, die, in vorm genaaid, om de bol gelegd werd, zò, dat in het midden een opening was, waardoor de muts weer zichtbaar was. En dus ook het grote ornament van de naaldkant.

De rouwknipmuts is zo eenvoudig mogelijk maar steekt door het wit wel heel erg af tegen de zwarte kleren. De muts bestaat geheel uit wit neteldoek, bol, voorstrook en achterstrook. De voorstrook is fijn-geplooid en stijf gesteven, de achterstrook is grof-geplooid en ook zeer stijf gesteven. Hier kwam later een neteldoek "lintje" overheen om, ondanks de rouw, toch in de mode te zijn. In de halve rouw is de bol van wit tule, zonder kant en de voorstrook witneteldoek en gesteven en geplooid als een normale knipmuts.

Onder de knipmuts werd een zwart mutsje gedragen, nauwsluitend over het haar en met bandjes onder de kin vast. Het haar moest zoveel mogelijk onzichtbaar zijn. Het werd met een band plat op het hoofd vastgezet en alleen van voren was er iets zichtbaar. Dit haar werd glad naar achter weggekamt. Door dit zwarte kapje was de naaldkant goed zichtbaar. Bovendien was zwart natuurlijk niet zo gauw vuil.

Tegen het verdwijnen van de muts was er nog wel eens een witte ondermuts.

Lezing over onderzoek "Celtic fields"

Op 24 februari j.l heeft drs.J.A.Brongers, archeoloog van het R.O.B., een boeiende lezing gehouden over de onderzoekingen van de z.g."celtic fields" voor de Vereniging "Ampt Epe" en de Stichting Behoud.

Dat deze lezing ten dele een herhaling was van hetgeen in september 1968 door de heer Brongers medegedeeld werd aan de leden van "Ampt Epe" doet niets af aan het interessante verhaal wat verteld werd als toelichting bij een dia serie.

Celtic fields werden in 1600 door Picard beschouwd als heidense legerplaatsen. Rond 1800 dacht men aan Romeinse legerplaatsen. Dit tengevolge van het schaakbordpatroon wat in het veld zichtbaar is aan de hand van walletjes.

Een belangrijk onderzoek bij Vaassen heeft aangetoond dat hier sprake is van een vorm van akkerbouw bedreven in de periode tussen 500 v.Chr. - 200 n.Chr.

Het gehele akkercomplex heeft een oppervlakte van 76 hectare beslagen en werd in het oosten begrensd door het IJsseldal, in het zuiden door de Geelmolense beek, in het noorden door een moerassig gebied en in het NW door een préhistorische weg, welke op de stafkaart van 1860 nog te onderkennen valt.

Er wordt gedacht dat per gezin gemiddeld 4 hectare kon worden bewerkt met toepassing van het 3 slag stelsel.

Gierst, gerst en emmer (éénrijige tarwe) waren de gewassen die werden verbouwd. Het land werd opgedeeld in morgens (werkeenheid van één morgen) waarbij stronken, stenen en onkruid in rillen werden gebracht waardoor de strips rond de akkers zijn ontstaan. Waarschijnlijk woonden per nederzetting 15 à 25 personen tezamen.

Deze occupatiestructuur van het landschap valt

samen met de IJzertijd. Waarschijnlijk was er tijdens de IJzertijd een relatieve bevolkings-explosie t.g.v. een ijzerrush. In Nederland kwam n.l. vrij veel moerasijzererts voor. Hoe meer mensen, hoe meer voedsel er nodig is en hoe intensiever de landbouw bedreven wordt. Dit uitte zich in een voor die tijd intensieve vorm van akkerbouw ten behoeve van de graan-productie.

De ligging van de celtic fields is dikwijls gekoppeld aan het voorkomen van lemige grond. In Drente waar vrij veel celtic fields zijn gevonden blijken ze vaak te liggen op keileembanen en bij Wekerom op een dekzandmantel waarin de minste stenen voorkomen.

Met belangstelling zal de publicatie, welke naar verwacht wordt, in 1973 zal verschijnen, tegemoet worden gezien.

C.STORK

BOEKAANKONDIGING

GREPEN uit de Gelderse historie. Voordrachten gehouden voor de Regionale Omroep Noord-oost (in het winterseizoen 1970-'71). Zutphen. Walburgpers. 1972.

dl.1, 54 blz. afbn. grafieken. krt. pltgr. portr. en grammofoonplaatje.

Inhoud dl.1 :

Jappe Alberts, W., Het vroegste Christendom in Gelderland.

- De moderne devotie in Gelderland
- Herbergen in Gelderland in het verleden.
- Hertog Karel van Gelre en Marten van Rossem.

Mey, P.J., Gelderse historieliederen.

"De bedoeling van deze serie (reeds aangekondigd in ons blad van okt. 1970) is, de inwoners van Gelderland meer vertrouwd te maken met de historie van het eigen gewest."

GIDSJE voor een tocht langs KERKEN, MOLENS en BOERDERIJEN van historische betekenis in de gemeente Epe. (Samengesteld door G.S.v.Lohuizen).

Uitgave van de "Stichting tot Behoud van objecten met historische of kunstzinnige waarde in de gemeente Epe". 2e dr. 1972. 22 blz.krt.

Herdruk van het in 1968 verschenen gidsje, dat in het oktobernummer van dat jaar in ons blad aangekondigd werd.

Het kreeg enige aanvullingen van sindsdien gerestaureerde panden (boerderij de "Achterste molen" en boerderijtje Vlijtweg 31) en enkele rechtzettingen en toevoegingen (jaartallen of veranderingen)

AANMOEDINGING voor LIEFHEBBERS van OUD-EPE

Nu wij aan het 10e jaar van ons Mededelingenblad bezig zijn, zien wij eens achterom of het goed liep en of het dat zal blijven doen?

Belangstelling voor de geschiedenis van Epe is er zeker, al blijkende uit het bestaan van onze twee (!) historische verenigingen "Ampt Epe" en "Behoud" en ook telkens weer uit reacties op die "echte" artikelen in ons Mededelingenblad, waarbij men zich opeens meer voelt leven in die tijd, in die omstandigheden of met die mensen!

Van historisch belang uit gezien, zouden wij het voortleven van de oude tijden alhier, niet los mogen laten. Hoe verder ze van ons afraaken, hoe moeilijker en afwijkender het weergeven en vastleggen valt.

Het is daarom, dat er wel eens nadrukkelijk op gewezen mag worden en gevraagd aan een ieder, die maar iets, op welk historisch terrein hier dan ook, goed weet te benaderen, daar ook eens over wil vertellen in ons blad.

Als men de liefhebbers van de oude geschiedenis hier hoort praten, moet er nog stof te over zijn, om op te delven! (Is het niet ? Meneer Paasman)

Op zich zelf, is dit een interessante bezigheid, waar reeds een kleine vaste kring geregeld aan meewerkt, maar waar anderen niet zo makkelijk toe komen in het huidige jachtige leven. Jammer! want er is werkelijk behoefte aan meer medewerkers.

Soms moet er wel eens lang "gebroed" worden op 'n gedegen onderwerp, daarvoor moeten we de samenstellers de tijd gunnen. Ze stappen er immers ook niet zo makkelijk af. Maar ook kleinere onderwerpen of luchtiger sfeer-voorvallen zijn welkom.

We zouden elkaar misschien meer moeten animeren of oud-Epenaren (die elders terecht kwamen en de zaken wellicht objectiever gingen zien) suggereren tot bijdragen. Hoe meer er te voorschijn komt (zowel aan details, nuttig voor een juist beeld, als aan economische en sociale geschiedenis van de streek), hoe boeiender het wordt en hoe meer er een totaal geheel ontstaat, hetwelk ons blad graag op roept.

En --- hoe meer goede stof aangeboden wordt,
hoe rijker ons blad eruit zal zien
meer lezers zal trekken,
daardoor weer meer contacten krijgt,
groter aantal artikelen ontvangt,

en --- vlotter zal verschijnen !
Snuffelen in oude papieren is even boeiend als "hengelen". Hopende dat eerstdaags velen van U, vaak "beet" zullen hebben en dat ook persoonlijke herinneringen als bewijsstukken ter tafel komen, zien wij een stroom bijdragen tegemoet voor het volgende nummer in oktober (pas) en als voorraad voor volgende afleveringen !

Red.

Uit het Rijksarchief in Gelderland

In de maartaflevering van "Gelders oudheidkundig Contactbericht" (blz.8-9) verscheen een interessant artikel over "Speuren naar CANNENBURG - ARCHIVALIA", van de hand van drs.P.J.M(ey).

Hoe achtereenvolgens, sinds 1880, de stukken in het Rijksarchief te Arnhem terecht kwamen, wordt hier uit de doeken gedaan.

Merkwaardig hoe documenten soms eerst kunnen zwerven in allerlei richtingen, via verzamelaars, markt, boekhandelaren, veilingen, schenkingen en zelfs tot geredde snippers toe.

Dit werd in 1961 aardig weergegeven door R.Wartena in een spinneweb-tekening dezer wegen, bij de inventaris der collecte van dat jaar.

Het Rijksarchief te Arnhem bezit nu een groot gedeelte der Cannenburg-archivalia, die hopelijk eerlang aangekondigd kunnen worden.

- - - - -

Beter ten halve gekeerd dan ten hele gedwaald?

14 febr. 1713

Jan Willemsen van Baden, j.m.

Janna Gerrits weduwe, beide tot Vaessen
Dese personen zijn afgeroepen maer niet
getrouwt omdat de bruidegom onder de
proclamatie is weggelopen en heeft de
bruit laten zitten

Trouwboek Ned. Herv. Kerk Vaassen

W.Terwel

I N H O U D

blz.

Huwelijks-herrie op 't Hul	
door W.J.A.van 't Einde - - - - -	2
Marken en buurschappen (14)	
door F.Zandstra - - - - -	6
Streektaal. Enkele gedachten over dialect	
door S.v.d.Bremen-van Vemde - - - - -	8
Streekdracht Noord Veluwe	
door G.S.van Lohuizen - - - - -	14

Lezingen

Lezing over onderzoek "Celtic fields"	
door J.A.Brongers	
besproken door C.Stork - - - - -	19

Boekaankondiging

GREPEN uit de Gelderse historie.	
Voordrachten gehouden voor de Rono.	
Dl.1.1972, door W.Jappe Alberts en	
P.J.Mey - - - - -	20
GIDSJE voor een tocht langs de kerken,	
molens en boerderijen van historische	
betekenis in de gemeente Epe.2e dr.'72	
door G.S.van Lohuizen - - - - -	21

Berichten

Aanmoediging voor liefhebbers van Oud-Epe	
door Red. - - - - -	21
Uit het Rijksarchief in Gelderland	
Artikel over "Speuren naar	
Cannenburg-archivalia" in	
Gelders oudheidkundig Contactbericht-	23
Bladvulling	
door W.Terwel - - - - -	23
Voor kopij-bijdragen (wenken) - - - - -	1

